

DOI: 10.18372/2415-8151.18.14358

УДК 72: 721.051.8

Гнатюк Лілія Романівна¹,

канд.арх., доцент,

E-mail: gnatyuk.liliya@gmail.com,

Лугова Олександра Михайлівна²,

Інститут біології та медицини імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна

E-mail: lalugova@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСНИХ СПОРУД ЦИВІЛЬНОЇ ОБОРОНИ ВЕРОНИ

Анотація: В статті розглядаються захисні споруди цивільної оборони Верони. Проведено аналіз історичних оборонних споруд, міських укріплень середньовічного міста та їх використання. Виявлено особливості захисних споруд цивільної оборони, що дає змогу більш детально дослідити фортифікацію Верони.

Розглянуто замок (або комплекс будівель), що поєднує житлові та оборонно-фортифікаційні завдання. Перші офіційні замки були побудовані для захисту сім'ї феодального лорда та самого себе від нападів норманів (вікінгів) та угорців.

Кріпосні стіни - це захисні стіни навколо двору. Вони повинні були бути досить високими, щоб нападникам було важко атакувати, використовувати драбини та досить товсті, щоб протистояти потужності облогових двигунів, які з XV століття почали включати артилерію. Типова стіна була товщиною 3 метри і висотою 12 метрів, але розміри сильно різнилися від замку до замку. Щоб захистити їх від мін, перед стінами іноді влаштовували кам'яні штори. Численні вежі на фортечній стіні дозволяли захисникам замку вести поздовжній вогонь уздовж стіни.

Стіни Верони, збудовані за часів Габсбурзького правління, досі існують. У місті є історичний середньовічний центр, райони Веронетти і Сан-Зенон повністю складаються з будівель середньовічної епохи, в центрі розташовані пізніші будівлі (Ренесанс, XVIII-XIX ст.), В деяких районах стіни вілл і палаців побудовані у стилі бароко, тоді є промислові зони рома Борго, що виникли на рубежі XIX - XX століть, і нарешті сучасне місто.

Верона може похвалитися захисними стінами: в деяких місцях досі видно стіни Римської імперії, з яких залишаються лише руїни. Збереглися старовинні міські ворота-Порта Борсарі та Порта Леоні; від мосту Алеарді до центру - добре збереглася стіна XIII століття з трьома вежами, найвідомішою з яких є вежа Пентагону та Портоні-дель-Бра, що веде до головної площі міста - П'яцца Бра; на пагорбі Святого Петра - стіни, побудовані родиною Делла Скала. Є понад 15 веж; насипи із зовнішньої стіни, побудовані венеціанцями, а також деякі бастіони; стіни, фортеці та вали, побудовані австрійцями, були майже недоторкані часом.

Ключові слова: фортеця, особливості, споруда, цивільна, оборона, Верона, стіна, замок, міст, місто, захисна, укріплення, фортифікація, укріплення.

¹ © Гнатюк Л.Р.

² © Лугова О.М.

Постановка проблеми.

Середньовічне місто оточувалося фортечною стіною – в таких випадках саме місто і було фортецею. В давнину і в Середні століття міські стіни і вежі будувалися з каменю, цегли, дерева. Навколо них зазвичай проривався рів, іноді наповнений водою. Міські укріплення служили для укриття від ворога городян і жителів навколишніх поселень.

Прихід ворога практично завжди означав для жителів розграбування їх майна, часто також вони викрадалися в рабство, нерідкими були і масові вбивства. Тому при наблизенні ворога жителі прагнули сховатися за міськими стінами, взявши з собою ті цінності, які можна було взяти.

Взяти фортецю було непросто, для цього були потрібні осадні знаряддя, підкопи, штурмові сходи. Більш вірним способом було осадити фортецю і чекати, коли в ній закінчиться продовольство і почнеться голод. Однак у разі тривалої облоги голод загрожував і тим, хто осаджує, після того, як вони спустошували всі околиці, так як підвіз продовольства в ту епоху було здійснити вкрай важко.

Актуальність дослідження полягає в тому, щоб визначити хід впливу захисних споруд цивільної оборони на формоутворення та структуру самого міста для сучасного відтворення історичного візерунку Верони.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Шокарев С.Ю. [1] розглядав фортеці, замки та палаци не тільки як поєднання найвищих технічних і естетичних досягнень

кожної епохи, але і втілення мрії людства.

На основі оригінальних документальних джерел А. Гамільтон Томпсон [2] аналізує розвиток загальних принципів фортифікації Середньовіччя та докладно описує оборонні споруди на різних етапах історії: ранні земляні і дерев'яні укріплення, нормандський замок з його головною вежею – донжоном, що з'явилися потім фортеці з житловими приміщеннями всередині муру.

Жарков С.В. [3] розглядає середньовічні облоги і героїчні оборони замків, гігантські металеві машини і величезні вогнепальні гармати, здатні розбивати потужні стіни.

Замок з підйомними мостами, вежами, зубчастими стінами та іншими відомими атрибутами було детально описано Іванов К. А. [4].

Сімс Леслі [5] докладно розповідає про архітектуру замків від початку існування аж до їх занепаду, про війни за землю, облоги, а також про мирний час і відпочинок.

Проведений аналіз досліджень показав, що особливості захисних споруд цивільної оборони були досліджені недостатньо. Тому виявлення усіх особливостей потребують дослідження.

Мета. Мета статті полягає у виявленні особливостей захисних споруд цивільної оборони та їх вплив на формування міста Верони з X по XIX ст.

Основна частина. Замок – будівля (або комплекс будівель), що поєднує в собі житлові та оборонно–

фортифікаційні завдання. Перші офіційні замки будувалися для захисту сім'ї феодала і його самого від нападів норманів (вікінгів) та угорців. У найбільш поширеному значенні слова – укріплене житло феодала в середньовічній Європі.

Кріпосні стіни – це захисні стіни навколо внутрішнього двору. Вони повинні були бути досить високими, щоб утруднити штурм нападником, використовують сходи, і товстими, щоб протистояти моці облогових механізмів, які починаючи з XV століття, стали включати в себе артилерію. Типова стіна була 3 метри в товщину і 12 метрів у висоту, проте розміри сильно різнилися від замку до замку. Щоб захистити їх від підкопів, перед стінами іноді влаштовували кам'яні вимощення. Бойовий хід на вершині кріпосної стіни дозволяв захисникам метати снаряди в супротивників внизу, а парапет забезпечував додатковий захист. Численні вежі на кріпосній стіні давали можливість захисникам замку вести поздовжній вогонь уздовж стіни. Бійниці в стінах не були поширені в Європі до XIII століття, так як вважалося, що вони можуть послабити їх міцність.

Місто розташовується на висоті 59 м над рівнем моря, лежить на берегах річки Адідже в 30 кілометрах на схід від озера Гарда. Через близькість річки місто часто страждало від повеней, аж до найбільшої повені у вересні 1882 року, що зруйнував більшу частину мостів і плаваючих Млинів. Міська адміністрація вжила заходів щодо

розширення русла річки та укріплення берегів, що убезпечила місто від повеней.

Стіни Верони, зведені за часів панування Габсбургів, як і раніше існують. У місті можна виділити історичний середньовічний центр, округу Веронетта і Сан–Дзено цілком складаються з будівель середньовічної епохи, в центрі є і більш пізні споруди (епохи Ренесансу, вісімнадцятого і дев'ятнадцятого століть), в деяких районах стіни вілл і палаців збудовані в стилі бароко, далі йдуть промислові зони Борго Рома, що виникли на рубежі дев'ятнадцятого і двадцятого століть, і, нарешті, сучасне місто.

Верона може похвалитися наявністю захисних стін:

- в деяких місцях досі видно стіни римської імперії, від яких залишилися лише руїни. Збереглися античні міські ворота–Порту Борсарі (рис.1) і Порту Леоні;

- від моста Алеарді в бік центру йде добре збережена стіна XIII століття з трьома вежами, найбільш відомою з яких є вежа Пентагону і Портоні справи Бра, що ведуть на головну площу міста–П'яцца Бра;

- на пагорбі Святого Петра залишаються стіни, зведені сімейством Делла Скала. Тут збереглося більше 15–ти веж;

- набережні від зовнішньої стіни, зведені венеціанцями, а також деякі бастіони;

- стіни, фортеці та вали, побудовані австрійцями, час майже не зачепив.

Рис.1. Порто–Борсарі.

Замок Кастельвеккьо (рис.2, а) побудований в якості фортифікаційної споруди на березі річки Адідже в період правління Скалігер, будівництво тривало з 1354 за 1376 рік.

Спочатку замок носив ім'я Сан Мартіно аль Понте в честь знаходилася поруч з ним древньої церкви святого Мартіна (її фрагменти були виявлені при археологічних розкопках). Свою поточну назву замок отримав після того, як в XV столітті у Вероні був побудований новий замок на пагорбі Сан П'єстро.

Будова виконана з червоної цегли і позбавлена будь-яких прикрас. Внутрішні двори і вежі Кастельвеккьо включають в себе фрагменти міських стін епохи Стародавнього Риму. По периметру замку розташовані шість веж, в тому числі і донжон.

Замок з'єднаний з лівобережною частиною міста мостом Скалігер, побудованому в 1355 році.

Міст Скалігер (рис.2, б) через річку Адідже з'єднує замок Кастельвеккьо з лівобережною частиною міста. Його звели в середині 14 століття, тоді це був єдиний спосіб потрапити у фортецю з суші. І зараз міст веде прямо до входу в замок – його відвідувачі повністю повторюють шлях середньовічних лицарів.

Міська кріпосна стіна (рис.3, а) була побудована для захисту старого центру Верони. З плином століть стіни постійно перебудовувалися і зміцнювалися і тепер важко назвати дату побудови нинішньої споруди. Відомо, що перші середньовічні укріплення були побудовані тут в 12–13 століттях. Друга фаза зведення стіни відноситься до 13 століття, коли Вероною правил Еццеліно та Романо, який перетворив місто в свою основну фортецю. Фортеця Іллазі (рис.3, б) являє собою практично єдину фортецю, що дійшла до нас на території передгір'їв зі східного боку Верони.

Рис.2. а – Кастельвеккьо; б – Середньовічний міст Скалігерів.

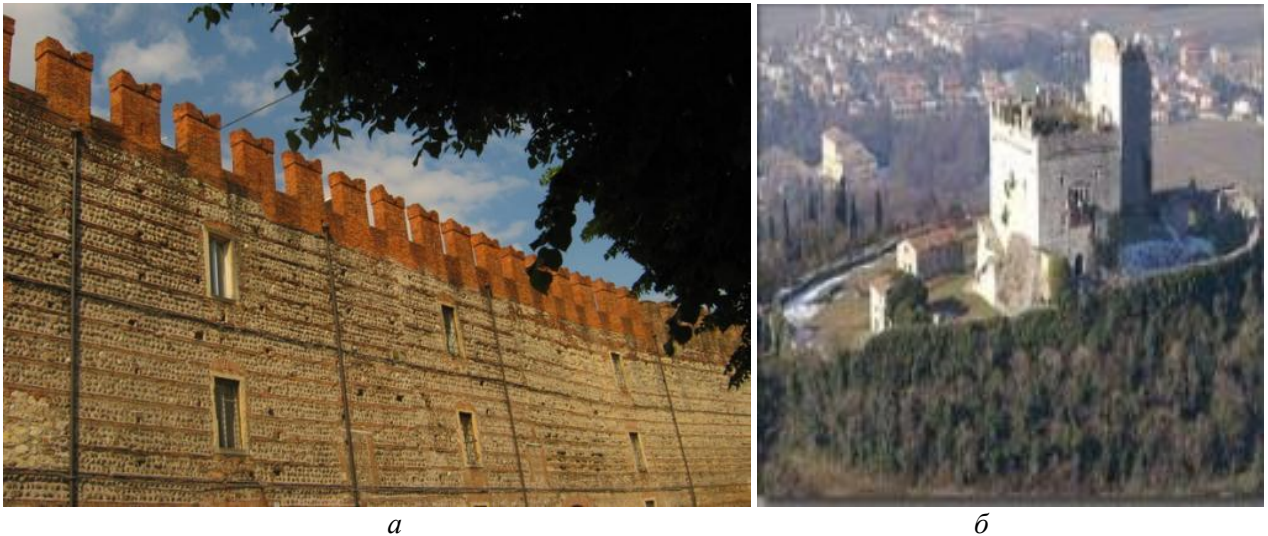

Рис.3. а – Міська фортечна стіна (Mura comunali); б – Фортеця Іллазі.

Починаючи з X століття фортець було побудовано безліч, феодалі зводили всюди неприступні укріплення для захисту від навал варварів. На території Вальполічелли збереглися фортеця Марано, і кріпосні стіни Кастельротто. Під час римського панування у Вероні були зведені дві стіни доби пізньої Республіки і, менш відомі, але більш збереглися стіни Галлієна, побудовані за наказом імператора 265 році для захисту міста від Алеани. Республіканська стіна була довжиною понад 900 метрів.

В одинадцятому столітті були розширені стіни на пагорбі на схід, щоб краще захищати місто. У період між 1194 і 1224 роками побудував

муніципалітет стіни на південь від міста, уздовж природного поглиблення, яке використовувалося в якості рову.

У період між 1509 і 1517 роками Верона належала Максиміліану I, але, після повернення, венеціанці вирішили відновити будівництво стін Верони. Перші роботи почалися в 1523 році, причому були перероблені Південні стіни Скеля, додано кілька бастионів. У середині XVI століття над будівництвом оборонних укріплень міста працював Санмікелі, він звів Порту Нуова і Порту Паліо.

З прибуттям австрійських військ на початку дев'ятнадцятого століття стіни неодноразово перебудовувалися. З 1830

по 1840 рік відновлені старі ділянки і побудовано багато нових.

Стіни на північ від Верони, зведені делла Скала, були укріплені, їх довжина збільшена, і додатково було збудовано кілька веж. Незабаром після цього були зроблені великі зусилля щодо посилення оборони: північну частину посилили двадцятьма чотирма вежами і чотирма воротами, і, майже одночасно, розширили стіни на півдні.

В даний час всі стіни знаходяться в напівзаяндаленому або повністю зруйнованому стані, за ними ніхто не здійснює відповідного догляду. Крім того, нерідкі і випадки вандалізму, кладки з каменю і цегли обростають мохом, вся облицювання зіпсована вуличними графіті. Незважаючи на те, що вежами досить довгий час користувалися як житлами особи без певного місця проживання, сьогодні там нікого немає. Місцеві жителі відвідують тільки більш акуратну південну частину траншеї, так як в даний момент за нею ведеться необхідний огляд, територія засаджена різними рослинами, вона служить для всіх місцем відпочинку і спортивних ігор.

Після Першої війни за незалежність Італії (1848–1849 роки) система укріплень стала ще більш складною, особливо на західній стороні. За п'ятдесят років панування австрійці побудували арсенал Франца-Йосифа I, ж/д станція Порту Єпископа, монументальні кладовища і кілька інших будівель.

До цього художній вигляд міста був прихований між захисними мурами, але з приходом нового століття та

індустріалізації Верона поволи почала втрачати свою роль як фортеця. Після Другої світової війни в декількох округах приступили до реконструкції міста, намагаючись зберегти історично значущі будівлі і споруди.

Висновки. На основі аналізу та систематизації робіт Шокарева, Гамільтона, Жаркова, Іванова та Сімса було виявлено усі особливості захисних споруд цивільної оборони Верони, що дають змогу більш детально дослідити фортифікацію, оборону стін та фортець. Виявлені особливості: наявність захисних стін, де в деяких місцях досі залишилися руїни стін римської імперії, античні міські ворота – Порту Борсарі і Порту Леоні; три вежі, найбільш відомою з яких є вежа Пентагону і Портоні справи Бра; стіни на пагорбі Святого Петра, зведені сімейством Делла Скала разом із більше ніж 15-ма вежами; бастіони, стіни, фортеці та вали, побудовані австрійцями.

Перспективи подальших досліджень. Темою наступного дослідження буде питання реконструкції та сучасного відтворення історичного візерунку міста Верони.

Література

1. Шокарев С. Ю. Замки. Палац. – М.: «Світ енциклопедій» Аванта+, Астрель, 2011. – 216 с.
2. Гамільтон Томпсон А. Англійський замок. Середньовічна оборонна Архітектура / пер. з англ. А. Л. Андреева. – М.: ЗАТ "Центроліграф", 2011. – 448 с.
3. Жарков С. В. Лицарські замки, Метальні машини і гармати Середньовіччя. – Мн.: ТДВ «Друк-С», 2006. – 180 с.
4. Іванов К. А. Середньовічний замок і його мешканці. – М.: Ленанд, 2014. – 5-е вид. – 160 с.
5. Сімс Леслі. Замки / пер. з англ. М. В. Жуковой. – М.: РОСМЭН, 2003. – 104 с.

References

1. *Shokaryev S. Yu.* Zamky, Palats. – М.: «Svit entsyklopediy» Avanta+, Astrel', 2011. – 216 s.
2. *Hamil'ton Tompson A.* Anhliys'kyy zamok. Seredn'ovichna oboronna Arkhitektura / per. z anhl. A. L. Andryeyeva. – М.: ZAT "Tsentrpolihraf", 2011. – 448 s.
3. *Zharkov S. V.* Lytsars'ki zamky, Metal'ni mashyny i harmaty Seredn'ovichchya. – Мн.: TDV «Druk-S», 2006. – 180 s.
4. *Ivanov K. A.* Seredn'ovichnyy zamok i yoho meshkantsi. – М.: Lenand, 2014. – 5-е vyd. – 160 s.
5. *Sims Lesli.* Zamky / per. z anhl. M. V. Zhukovoyi. – М.: ROSMEN, 2003. – 104 s.

Аннотация

Гнатюк Л. Р., Луговая О. М. Особенности защитных сооружений гражданской обороны Вероны. В статье рассматриваются защитные сооружения гражданской обороны Вероны. Проведен анализ исторических оборонительных сооружений, городских укреплений средневекового города и их использования. Также большую роль сыграли работы Шокарева, Гамильтона, Жаркова, Иванова и Симса, где были обнаружены все особенности защитных сооружений гражданской обороны, что дает возможность более детально исследовать фортификацию, оборону стен и крепостей Вероны.

Ключевые слова: крепость, особенности, сооружение, гражданская, оборона, Верона, стена, замок, мост, город, защитная, укрепление, фортификация, укрепления.

Abstract

Gnatiuk L. R., Lugova O. M. Features of defensive structures of civil defense of Verona. Castle-building (or complex of buildings), combining residential and defensive-fortification tasks. The first official castles were built to protect the family of the feudal Lord and himself from attacks by the Normans (Vikings) and Hungarians.

Fortress walls are protective walls around the courtyard. They had to be high enough to make it difficult for attackers to attack, use ladders, and thick enough to withstand the power of siege engines, which

from the fifteenth century, began to include artillery. The typical wall was 3 meters thick and 12 meters high, but the dimensions varied greatly from castle to castle. To protect them from the mines, in front of the walls sometimes arranged stone blind. Numerous towers on the fortress wall allowed the defenders of the castle to conduct longitudinal fire along the wall.

The city is located at an altitude of 59 m above sea level, lies on the banks of the Adige river 30 kilometers East of lake Garda. Because of the proximity of the river, the city often suffered from floods, until the greatest flood in September 1882, which destroyed most of the bridges and floating Mills.

The walls of Verona, built during the Habsburg rule, still exist. The city has a historical medieval center, the districts of Veronetta and San Zeno consist entirely of buildings of the medieval era, in the center there are later buildings (Renaissance, eighteenth and nineteenth centuries), in some areas the walls of villas and palaces are built in the Baroque style, then there are the industrial zones of Borgo Roma, which arose at the turn of the nineteenth and twentieth centuries, and finally the modern city.

Verona boasts protective walls: in some places, the walls of the Roman Empire are still visible, of which only ruins remain. Preserved ancient city gates-Porta Borsari and Porta Leoni; from the bridge Aleardi towards the center is a well-preserved wall of the XIII century with three towers, the most famous of which is the Pentagon tower and Portoni del Bra, leading to the main square of the city-Piazza Bra; on the hill of St. Peter are the walls built by the family Della Scala. There are more than 15 towers; embankments from the outer wall, built by the Venetians, as well as some bastions; the walls, fortresses and ramparts built by the Austrians were almost untouched by time.

Keywords: fortress, features, construction, civil, defense, Verona, wall, castle, bridge, city, defensive, strengthening, fortification, fortifications.

Стаття надійшла в редакцію 10.10.19 р.
Стаття прийнята до друку 18.11.2019 р.